

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γράφει ο Δρ Βασίλης Αβραχάς → Τηλ: 0431262823 → mousaiostheatrelos@yahoo.com.au

Το φά(ντα)σμα της παράδοσης σε Ελλάδα και Αυστραλία [Μέρος Β']

Στην περίπτωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, όταν κάνουμε λόγο για παράδοση εννοούμε βασικά δύο πράγματα: τη θρησκευτική παράδοση και την εθνική παράδοση, την Ορθόδοξη χριστιανική κληρονομιά και την ελληνική ιστορική συνέχεια. Εν προκειμένω, βέβαια, δεν θα ασχοληθούμε με όλο το φάσμα των σχέσεων ανάμεσα σ' αυτά τα δύο μεγέθη, ούτε γενικά με την παράδοση στο πλαίσιο τους. Θα εστιάσουμε αποκλειστικά και μόνο στην παράδοση έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται, λειτουργεί και δυσλειτουργεί στο επίπεδο της εκκλησιαστικής συνείδησης και της εθνικής ταυτότητας σε μία νεοελληνική κοινωνία που προσπαθεί να γίνει με τον δικό της τρόπο μετανεωτερική. Κατ' αρχάς, όμως, ας ορίσουμε τα εν λόγω μεγέθη. Η εκκλησιαστική παράδοση είναι το βυζαντινό και οθωμανικό (ή, μεταβυζαντινό, αν προτιμάτε) θρησκευτικό κεφάλαιο που συνιστά την ελληνική μας ιδιαιτερότητα, ενώ η εθνική παράδοση είναι η αίσθηση της χωροχρονικής μας συνέχειας με σημείο αναφοράς μία δέσμη συμβόλων του απώτατου παρελθόντος. Και στις δύο περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με μεγέθη που θεωρούνται δεδομένα, αλλά για να είμαστε δίκαιοι πρόκειται για δεδομένα που ευκαίρως ακαίρως έχουν αμφισβητηθεί. Η αμφισβήτηση αυτή είχε άλλοτε ως στόχο την εκ νέου νοηματοδότησή τους και άλλοτε την άρνηση ή την υπέρβασή τους. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, επρόκειτο για την διαλεκτικότητα της παράδοσης, είτε με την έννοια της αναθεμελίωσης είτε με την έννοια της προβληματοποίησης.

Ας δούμε πρώτα την εκκλησιαστική παράδοση τόσο ως δεδομένο όσο και ως αμφισβητούμενο. Ως δεδομένο η εκκλησιαστική παράδοση αποτυπώνεται σε τρία διακριτά μιν, αλλά πολλαπλώς συσχετιζόμενα πεδία: την εκκλησία ως θεσμό (institution), την εκκλησία ως τελετουργισμό (cult) και

την εκκλησία ως ηθικισμό (moralism). Με άλλα λόγια, ο νεοέλληνας που προσπαθεί κατά τ' άλλα να υπάρξει ως μετανεωτερικός άνθρωπος πραγματώνει την όποια θρησκευτική του έφεση μέσω τριών επιλογών: της υποταγής στην αυθεντία του θεσμού που αντιπροσωπεύει ο κλήρος, της διαφυγής χάρη στην εκτόνωση που προσφέρει το τελετουργικό της κοινότητας και της εμμονής σε κανόνες που εγγυώνται την ατομική δικαίωση. Και στα τρία αυτά πεδία ο νεοέλληνας καταφάσκει την εκκλησιαστική παράδοση ως ένα στατικό, κλειστό και άυταρκτο δεδομένο· ως ένα δεδομένο απηρητισμένο, το οποίο δεν χρίζει καμιάς μεταβολής και πολύ περισσότερο κανενός νοήματος πέρα από τον ίδιο τον εαυτό του. Προφανώς έχουμε να κάνουμε με μία παράδοση που συνιστά ακύρωση της ίδιας της παράδοσης. Όσο κι αν αυτό ακούγεται παράδοξο, η εξήγησή του είναι απλή: για τον νεοέλληνα η εκκλησιαστική παράδοση αποτελεί μία ρητορική ή, αν θέλετε, μία στρατηγική επιβίωσης. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, όποτε την επικαλείται ουσιαστικά προσπαθεί να τοποθετηθεί βιωματικά σ' έναν στεγανό θύλακα, ο οποίος θα του επιτρέψει να αποστασιοποιηθεί προς στιγμή από την ανυπαρξία νοήματος που βασιλεύει στη μετανεωτερική καθημερινότητα των παραστάσεων του. Κοντολογίς, με την εκκλησιαστική παράδοση ως δεδομένο ο νεοέλληνας αντιστέκεται στην πρόκληση της ζωής του και, παράλληλα, ανακυκλώνει την αντιφατικότητά της.

Η εκκλησιαστική παράδοση ως αμφισβητούμενο, τώρα. Η εν λόγω αμφισβήτηση μπορεί να οφείλεται σε αυτοκριτική ή σε κριτική από τα έξω. Στην περίπτωση της αυτοκριτικής, λειτουργεί ένα άλλο πεδίο εκκλησιαστικότητας, πέρα από τα τρία που προανέφερα· το πεδίο της θεολογίας. Όχι του δογματισμού που υπηρετεί ως

δεκανίκι τον θεσμό, το τελετουργικό και τον ηθικισμό, αλλά του λόγου που δέχεται, παραδέχεται, υποδέχεται τον Θεό. Εν προκειμένω, ενώ έχουμε σαφώς να κάνουμε με την παράδοση, το κέντρο βάρους τοποθετείται στο δεδομένο που τελεί υπό αποκάλυψη –ένα δεδομένο του μέλλοντος, της προσημονίας και του αυτεξουσίου– και όχι στο δεδομένο που τελεί υπό διαχείριση –ένα δεδομένο του παρελθόντος, της νοσταλγίας και της ανάγκης. Από την άλλη, στην περίπτωση της κριτικής από τα έξω, λειτουργεί το πεδίο της αντι-εκκλησιαστικότητας. Για το πεδίο αυτό, το οποίο σημειωτέον αρέσκεται συχνά-πυκνά να αυτοπροσδιορίζεται κατ' αποκλειστικότητα ή κατ' εξοχήν ως μετανεωτερικό, η εκκλησιαστική παράδοση αποτελεί έναν εχθρό. Παρόλα αυτά, η κριτική εκ μέρους του πεδίου αυτού, στον βαθμό που αρνείται την εκκλησιαστική παράδοση –και την αρνείται πολλές φορές με μανία ή, τελοσπάντων, με ασυμβίβαστο τρόπο– είναι στην ουσία της διαλεκτική και με αυτόν τον τρόπο αναπαράγει την δυτικοευρωπαϊκή και διαφωτιστική εποχή. Στην περίπτωση της, δηλαδή, η παράδοση είναι αναγκαία ως το αντίπαλο δέος, είναι αναγκαία ως το άλλο, για να συγκροτήσει η ίδια τον εαυτό της –τον, κατά τα άλλα, μετανεωτερικό– να συγκροτήσει τον ίδιο της τον λόγο. Με τον τρόπο αυτό, όμως, η αντι-παραδοσιακότητα της κριτικής από τα έξω εγγράφει διαλεκτικά την παράδοση στην κοινωνική δυναμική –απλούστατα, την αναγνωρίζει ως αναγκαία.

Το πρώτο σχόλιο/συμπέρασμα στο οποίο θα μπορούσα να προβώ είναι ότι στην περίπτωση της αυτοκριτικής της παράδοσης, δηλαδή στην περίπτωση της θεολογίας, έχουμε να κάνουμε με μία παράδοση που παραείναι παράδοση. Αντίθετα, στην κριτική από τα έξω έχουμε να κάνουμε με έναν λόγο που παραείναι νεωτερικός –κι αυτό τη

στιγμή που καμώνεται για μετανεωτερικός! Το αποτέλεσμα είναι και οι δύο να παραπαίουν και να δυσλειτουργούν μέσα στη μετανεωτερικότητα. Η μία, η θεολογία, γιατί παραείναι παράδοση και η άλλη, η κριτική από τα έξω, γιατί παραείναι νεωτερική. Με άλλα λόγια, η εκκλησιαστική παράδοση που έχει θέση και λειτουργεί άψογα μέσα στη μετανεωτερικότητα είναι εκείνη ακριβώς η παράδοση που έχει ακυρώσει τον εαυτό της ως παράδοση, δηλαδή η παράδοση που γίνεται αντιληπτή ως δεδομένο (θεσμός, τελετουργισμός, ηθικισμός).

Ας περάσουμε τώρα στην εθνική παράδοση, τουτέστιν στην ελληνική ιστορική συνέχεια, πάλι ως δεδομένο και πάλι ως αμφισβήτηση. Ως δεδομένο η ελληνική ιστορική συνέχεια έχει διέλθει από διάφορες φάσεις, τις οποίες μπορούμε να περιγράψουμε και να σχολιάσουμε μονάχα επιτροχάδην. Η πρώτη φάση από την οποία περνάει αυτή η αντίληψη περί συνέχειας εντοπίζεται στην ύστερη περίοδο του νεοελληνικού διαφωτισμού· η δεύτερη φάση είναι εκείνη του ελληνικού ρομαντισμού/ιστορικισμού· η τρίτη φάση αντιπροσωπεύεται από την εποχή του περίφημου «δόγματος» του ελληνοχριστιανισμού (1930-1960)· η τέταρτη φάση χαρακτηρίζεται από τη λεγόμενη νεο-ορθοδοξία (μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980)· και, τέλος, η πέμπτη φάση διέπεται από την ελληνορθοδοξία (από το 1990 μέχρι... σήμερα;). Βέβαια, πέρα από αυτές τις φάσεις γενεαλόγησης και κατανόησης των αντιλήψεων περί ελληνικής ιστορικής συνέχειας, υπάρχουν άλλα δύο πεδία τα οποία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως υποδόρια ή περιφερειακά. Από τη μία πρόκειται για τις παγανιστικές επιβιώσεις, τα λαϊκά εθιμικά, και από την άλλη για τον σύγχρονο νεοπαγανισμό. Στη συνέχεια θα δούμε κάπως αναλυτικότερα αυτά τα δεδομένα.

Το Ζητούμενο... αναζητά απαιτητικούς αναγνώστες

«... η λογική έχει και αυτή, ως συστατικό στοιχείο της θρησκευόμενης συνείδησης, τα δικαιώματά της στην απάντηση του περί Θεού ερωτήματος... επειδή όμως μόνη της δεν επαρκεί, θα πρέπει να βρίσκεται... πάντα σε μια εσωτερική και λειτουργική εξάρτηση από σύνολη την έλλογη ανθρώπινη φύση... η διευρυμένη πλέον αυτή λογικότητα του ανθρώπου οφείλει να δομείται πολύπλευρα μέσα στο πλέγμα του Είναι και να συνειδητοποιεί και του τελευταίου τη δομή και λογικότητα... μόνο μέσα από μια τέτοια φυσική, αξιολογική, υπαρξιακή και υπερβατική θεώρηση του έλλογου στοιχείου τόσο στον ίδιο όσο και στην πραγματικότητα, μπορεί ο άνθρωπος να διαρθρώσει ορισμένου μόνο τύπου αποδείξεις, όχι βέβαια λογικές, αλλά σίγουρα έλλογες και ως εκ τούτου βιωματικές... σε όλη αυτήν την αποδεικτική απόπειρα ο αποκαλυπτόμενος Θεός καθόλου δεν αποκλείεται, αντίθετα κάποιος βαθμός της αποκαλυπτικότητάς του συνυπάρχει παράλληλα μαζί της... και... η όποια απόδειξη, έστω κι αυτής της υφής, δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να εξαναγκάσει την πίστη, που σημαίνει ότι σε τελική ανάλυση το περί Θεού πρόβλημα δεν είναι ένα αμιγώς θεωρητικό ζήτημα, αλλά μια σύνολη υπαρξιακή πρόκληση» (αποσπάσματα από τον επίλογο του βιβλίου). Όσοι είναι απαιτητικοί αναγνώστες και θέλουν να προμηθευτούν το βιβλίο μπορούν να επικοινωνήσουν με τον συγγραφέα στα 02-91508562 και 0431262823.

